

## МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ INTERREG

*Досліджено особливості фінансування транскордонного співробітництва у контексті впровадження Європейської ініціативи INTERREG, висвітлено основні результати її реалізації на кожному програмному етапі. Окремо визначено можливості отримання фінансової допомоги ЄС для розвитку транскордонної співпраці в Україні.*

*Ключові слова: транскордонне співробітництво, INTERREG, PHARE, TACIS CBC, Програми сусідства.*

*In the article the author investigates peculiarities of cross-border cooperation financing in the context of implementation of Community Initiative INTERREG, the main results of its realization at each program period are reflected here. Possibilities for EU financial assistance for the development of cross-border cooperation in Ukraine are determined in the article.*

*Key words: cross-border cooperation, INTERREG, PHARE, TACIS CBC, Neighborhood Programs.*

*Актуальність теми дослідження.* В основі стратегії регіонального розвитку ЄС є підтримка прикордонних регіонів, які в кожній державі є периферійними і менш розвинуті, ніж центральні. Особлива увага приділяється ролі транскордонного співробітництва на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС, оскільки воно сприяє стабільному регіональному розвитку, покращенню рівня життя на цих територіях і їх повноцінній соціально-економічній інтеграції. Європейський Союз здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проектів, спрямованих на розвиток регіонів та співпраці між ними.

З огляду на економічну ситуацію в Україні, що склалася внаслідок світової фінансової кризи, держава та фінансові установи країни спрямовують фінансові ресурси на подолання кризових явищ, а не на підтримку проектів соціально-економічного розвитку, в тому числі і транскордонних. За таких умов, для України є досить актуальною проблема відсутності належного фінансування транскордонного співробітництва з боку держави. За рахунок фінансової допомоги, яка надається Європейським Союзом через його програми та ініціативи, можливості України щодо розвитку транскордонного співробітництва на її західних кордонах істотно розширюються. Це зумовлює актуальність дослідження питань фінансування транскордонного співробітництва, а саме вивчення досвіду країн ЄС щодо використання можливостей Громадської Ініціативи INTERREG, яка є головним джерелом фінансової підтримки транскордонного співробітництва з боку Структурних фондів ЄС.

*Ступінь наукової розробки.* Незважаючи на значний інтерес зарубіжних і українських вчених Л. Вардомського, М. Долішнього, В. Засадко, І. Журби, Ж. Людвіг, Н. Мікули, З. Мокрінської, М. Перкмана, І. Студеннікова, Т. Шинкаренко, І. Школи та ін. до питань регіонального розвитку та транскордонного співробітництва, залишається ще багато не вивчених питань, які стосуються функціонування прикордонних регіонів як ЄС, так і України в умовах реалізації та поширення на їх території ініціатив Європейського Союзу, спрямованих на підтримку прикордонних регіонів та транскордонного співробітництва. Це, в свою чергу, вимагає більш ретельного вивчення існуючих можливостей отримання фінансової допомоги для транскордонних регіонів та визначення перспектив їх подальшого розвитку за умов участі у програмах ЄС.

*Метою статті* є вивчення механізму фінансування транскордонного співробітництва в країнах ЄС в рамках Громадської Ініціативи INTERREG, дослідження перспектив розвитку прикордонних регіонів України шляхом використання фінансової підтримки ЄС та визначення шляхів подолання проблем, що існують у сфері фінансового забезпечення прикордонної співпраці в Україні.

*Виклад основного матеріалу.* Транскордонне співробітництво є ключовим пріоритетом регіональної політики Європейського Союзу, яка впроваджена з метою досягнення економічної й соціальної згуртованості та зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу. Фінансовими інструментами реалізації структурної політики Європейського Союзу є Структурні фонди та Фонд гуртування, метою функціонування яких є фінансове забезпечення реалізації політики багаторівневого соціально-економічного згуртування та солідарності спільноти у взаємодії із країнами-членами [1]. Структурних фондів усього чотири, серед них найбільшим є Європейський фонд регіонального розвитку. У системі Структурних фондів ЄС Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) є основним механізмом фінансового забезпечення реалізації саме регіональної політики. ЄФРР створений у 1975 році для фінансування заходів щодо подолання існуючих регіональних диспропорцій в країнах ЄС шляхом участі в розвитку та структурній перебудові регіонів, що відстають у розвитку від індустріально розвинутих регіонів.

Європейський Фонд регіонального розвитку фінансує транскордонне співробітництво в прикордонних регіонах ЄС з 1991 року в рамках місцевої ініціативи INTERREG, яка стала найбільшою громадською ініціативою (Community Initiative) ЄС щодо підтримки розвитку прикор-

донних регіонів країн-членів ЄС і деяких приморських територій. Програма INTERREG розпочата Європейською Комісією в 1980-х роках за ініціативою Головного управління регіонального розвитку, бюджет якого був другим за величиною в Європейському Союзі [2]. Як зазначає Н. Мікула, метою реалізації INTERREG була пропаганда і підтримка транскордонної співпраці на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС для покращення рівня життя на цих територіях і їх повноцінної соціально-економічної інтеграції [3, с. 26]. Економічна інтеграція є основною метою Союзу з моменту підписання Римської Угоди в 1957 році.

Пілотна стадія INTERREG (1989–1990) передбачала фінансову підтримку 14 груп транскордонних проектів, на які, за рішенням Європейської Комісії, було виділено 21 млн. ECU [4].

Програмний період ініціативи INTERREG I охоплював 1990–1993 роки. Ініціатива INTERREG I (1990–1993) заснована ЄС для розвитку транскордонного співробітництва в якості громадської ініціативи з метою «забезпечення гарантій, що національні кордони не створюють перешкод для збалансованого регіонального розвитку і інтеграції в Європі» та «надання можливостей для співробітництва» [5]. В рамках INTERREG I здійснювалась реалізація 31 операційної програми, що відрізнялись між собою бюджетом фінансування, пріоритетами, ступенем участі місцевих і регіональних суб'єктів співпраці, географічним покриттям та глибиною транскордонної взаємодії [4]. На реалізацію операційних програм зі структурних фондів ЄС було виділено 1,082 млрд. ECU в такі сфери: транспорт і комунікації (45%), охорона довкілля (10%), економіка та туризм (28%), розвиток сільських територій (6%), освіта та інші сфери (11%) [3,24]. Як зазначають представники Асоціації європейських прикордонних регіонів, серед позитивних результатів впровадження INTERREG I було створення нових робочих місць внаслідок реалізації широкомасштабних індустріальних проектів. Окрім того INTERREG I стала підготовчим етапом для подальших програмних періодів [4].

Завдяки успіхам програми INTERREG I, Рада Європи визначила транскордонне співробітництво як пріоритетний напрямок місцевих ініціатив на 1994–1999 рр. в рамках програми INTERREG II.

Ініціатива INTERREG II охоплювала такі напрями [3, с. 25]:

А – підтримка транскордонного співробітництва із загальною сумою 2 562 млн. ECU.

В – завершення розбудови енергомереж, на що виділялось 550 млн. ECU.

С – транснаціональна співпраця в сфері просторового планування і в інших сферах ( з 1996 р)., заплановане фінансування у сумі 413 млн. ECU.

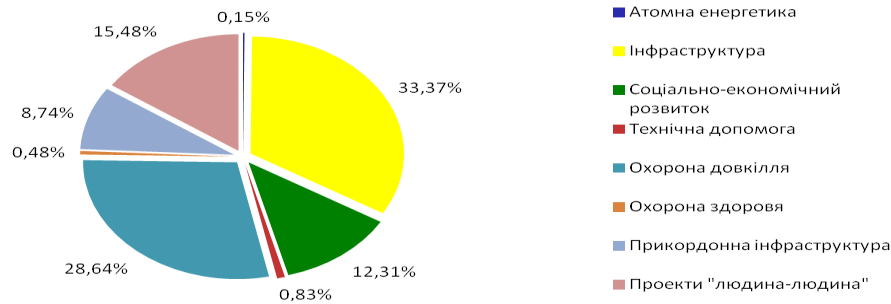
Отже, на розвиток транскордонного співробітництва в рамках Інтеррег II було виділено 2,6 млрд. ECU для реалізації 59 операційних програм [4]. При цьому, на зовнішні прикордонні регіони витрачено 35,1% від загальної суми коштів, призначених для фінансування Інтеррег II, внутрішні регіони ЄС отримали відповідно 64,9% [4]. З урахуванням співфінансування (національні, регіональні, локальні та приватні ресурси), на транскордонне співробітництво на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС було витрачено 4 млрд. ECU [ 4 ]. Слід відмітити, що окрім збільшення більш ніж вдвічі обсягів фінансування програми INTERREG в 1994–1999 рр. порівняно із попереднім програмним періодом, в рамках INTERREG II сильний акцент ставився на транскордонне співробітництво вздовж морських кордонів – 16 операційних програм порівняно з 4 у INTERREG I [4]. Відзначимо, що за 1990–1999 роки освоєно 6,5 млрд. євро в рамках ініціативи INTERREG та реалізовано декілька тисяч транскордонних проектів [4].

Дія програми INTERREG охоплювала лише територію ЄС, проте для полегшення транскордонної співпраці на зовнішніх кордонах Європейського Союзу потрібен був новий інструмент. З метою підтримки транскордонного співробітництва в Східній частині Європи між прикордонними регіонами країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) і ЄС у 1994 році Європейський Союз запровадив програму PHARE CBC, яка діяла паралельно із INTERREG II.

Як зазначено у Т. Шинкаренко, протягом 1994-1999 років програмою PHARE CBC було охоплено 15 національних кордонів і освоєно 1 млрд. євро додатково до коштів, що передбачалися на програму INTERREG IIА [6]. Програма PHARE CBC підтримувала переважно проекти в сфері розвитку інфраструктури (транспорт і охорона довкілля) і економіки. Декілька програм були розраховані на підтримку малих проектів, проектів "людина-людина" та інших мікропроектів.

Згідно з інформацією Європейської Комісії упродовж 2000–2003 рр. в рамках PHARE CBC було реалізовано 343 транскордонних проектів на суму 645,3 млн. євро, з них 62% було витрачено на розвиток інфраструктури та захист навколишнього середовища (400,15 млн. євро), 12,3% виділено на проекти, спрямовані на соціально-економічний розвиток (79,41 млн. євро), 8,7% припадає на проекти, в основі яких – будівництво та ремонт прикордонних пунктів пропуску, 0,5% – для проектів, реалізованих у сфері охорони здоров'я [7]. В рамках програми Joint Small Project Funds профінансовано проекти "людина-людина" та інші мікропроекти на суму 99,88 млн. євро, що становило 15 % всього бюджету PHARE CBC (2000-2003) [7]. Детальний розподіл коштів PHARE CBC (2000–2003) зображено на рис.1 [7].

Отже, очевидним є той факт, що окрім можливостей отримання фінансової підтримки з боку ЄС та досвіду співпраці в рамках PHARE CBC, регіони країн ЦСЄ мали сильніші позиції для доступу до ресурсів програми INTERREG III А. Програма PHARE CBC може вважатись попередником і інструментом підготовки INTERREG III А. Додамо, що після розширення ЄС транскордонні програми PHARE були замінені Програмами Сусідства.



**Рис.1. Розподіл коштів Європейської ініціативи PHARE CBC (2000–2003 рр.)**

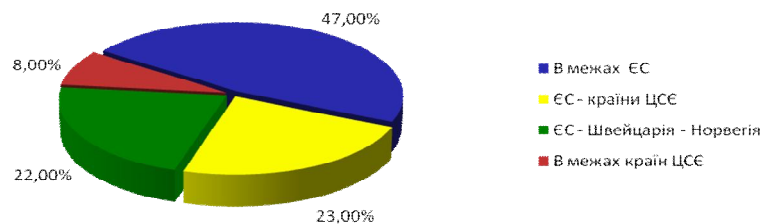
Програма INTERREG III була продовженням програм INTERREG I та INTERREG II. Серед запланованих бюджетних витрат із структурних фондів ЄС на 2000–2006 рр. вона стала найбільшою громадською ініціативою із загальним обсягом фінансування у 4875 млн. євро [3, с. 27]. Ініціатива Співтовариства INTERREG III мала на меті сприяти розробці і здійсненню спільних проектів на рівні громад та організацій прикордонних регіонів в інтересах розвитку наявних інституційних і економічних потужностей, підвищити економічний потенціал прикордонних областей і зміцнити існуюче транскордонне співробітництво.

З 2000 року Ініціатива INTERREG представлена 3 напрямками:

- напрям А – Транскордонне співробітництво;
- напрям В – Транснаціональне співробітництво;
- напрям С – Міжрегіональне співробітництво.

Перед тим, як детальніше розглянути транскордонне співробітництво в рамках INTERREG IIIА, коротко зупинимось на інших двох напрямках. Якщо напрям А передбачає налагодження транскордонного співробітництва між суміжними регіонами різних держав з метою розвитку транскордонних соціальних і економічних зв'язків шляхом дотримання спільних стратегій розвитку, то напрям В забезпечує транснаціональне співробітництво між країнами для формування великих угруповань європейських регіонів, які сприятимуть прискоренню інтеграційних процесів в межах ЄС. Напрямок С, в свою чергу, передбачає співробітництво між регіонами в різних частинах Європи, призначене на впровадження ефективної політики та механізмів для регіонального розвитку і поліпшення територіальної інтеграції з кандидатами в ЄС і їх сусідніми країнами [8]. Кошти, виділені для INTERREG III, розподілялися між напрямками за рішенням країн-членів ЄС: для А – 50–80% від загальної суми, В – 14–44%, напрям С – 6% [8]. Отже, для INTERREG IIIА виділено 67% від загального бюджету (3,3 млрд.євро) [9].

Напрямок INTERREG III А (2000–2006) охоплював підтримку транскордонного співробітництва між органами місцевої влади суміжних прикордонних територій і передбачав продовження програм INTERREG IA і IIA. Вищезазначена програма співтовариства є основним джерелом отримання фінансування для розвитку транскордонних ініціатив. Усі регіони вздовж зовнішнього і внутрішнього кордонів ЄС, що відповідають рівню NUTS III, мають можливість участі у проектах INTERREG III відповідно до розроблених Операційних програм [8]. За даними аналізу М. Перкмана, близько половини транскордонних проектів реалізовано на території ЄС [10]. Структура реалізації транскордонних проектів в рамках INTERREG III між країнами-учасницями програми зображена на рис.2 [10].



**Рис.2. Географічна структура реалізації транскордонних проектів в рамках INTERREG III.**

Оцінюючи результати реалізації INTERREG III в 2000–2006 рр., експерти стверджують – її успіхи базуються на досягненнях попередніх програмних періодів [11]. Упродовж третього етапу ініціативи INTERREG було створено 115200 нових робочих місць та 5800 нових підприємницьких ініціатив, залучено до співпраці ще 3900 існуючих форм підприємництва. Близько 544000 осіб брали участь у заходах, організованих в рамках програмного співробітництва [11]. Більш ніж 18000 км доріг, залізничних шляхів було збудовано або реставровано в прикордонних регіонах упродовж зазначеного періоду, інвестовано кошти в телекомунікації та охорону навколишнього середовища, підтримано більш ніж 25000 проектів, ініційованих на місцевому або регіональному рівнях [11].

Проте, на практиці не всі очікування щодо результатів програми виявилися об'єктивними. Як вважають експерти, деякі цілі програм були занадто амбітними і нереальними для досягнення. Програмними документами не було враховано відмінності в політичних системах країн, у їх правових нормах, що регулюють умови транскордонного співробітництва і різний рівень досвіду реалізації такого виду співпраці [12].

На даний момент програма INTERREG вже пройшла 3 програмних етапи, і в новому періоді (2007–2013) INTERREG IV має назву – Європейське Територіальне Співробітництво, фінансується ЄФРР і підтримує 68 транскордонних, міжрегіональних і транснаціональних програм. Отже, напрями дії програми є аналогічними, як в попередньому періоді. Бюджет INTERREG IV становить майже 7,8 млрд. євро (ціни 2006 року). Розвиток транскордонного співробітництва відбувається в рамках 52 програм, на які припадає близько 74% всього бюджету INTERREG IV (5,6 млрд. євро) [13].

Отже, ініціатива INTERREG діє вже більше 20 років. З кожним наступним програмним періодом обсяг фінансування збільшувався і бюджет INTERREG IV вже становив 7,8 млрд. євро, що в 7 разів більше, ніж виділялось на першому етапі дії програми. Основною причиною продовження ініціативи INTERREG був її наочний успіх на кожній стадії програми. Узагальнена інформація щодо ініціативи INTERREG відображена в таблиці 1.

**Таблиця 1. Основна характеристика програмних періодів Громадської Ініціативи INTERREG.**

	Роки	Напрями	Бюджет, млрд. євро	Програми транскордонного співробітництва (ТКС) / Бюджет ТКС, млрд. євро
INTERREG I	1990–1993	Тільки прикордонні регіони ЄС	1,1	31/1,1
INTERREG II	1994–1999	А. Транскордонне співробітництво. В. Завершення енергетичних мереж. С. Співпраця у сфері регіонального планування.	3,6	59/2,6
INTERREG III	2000–2006	А. Транскордонне співробітництво. В. Транснаціональне співробітництво. С. Міжрегіональне співробітництво.	4,9	53/3,3
INTERREG IV	2007–2013	1. Транскордонне співробітництво. 2. Транснаціональне співробітництво. 3. Міжрегіональне співробітництво.	7,8	52/5,6

Серед позитивних результатів реалізації Ініціативи INTERREG Асоціація Європейських Прикордонних Регіонів виділяє такі [4]:

По-перше, INTERREG сприяла обміну досвідом між партнерами (обмін даними, обмін кадрами). Цей процес відбувався поступово: якщо в рамках INTERREG I для учасників програми з'явилася можливість познайомитись і розпочати спільну роботу, то INTERREG II, III показала вже якісний прорив із реальним обміном знань, ноу-хау і підтвердженням спільно набутих вмінь.

Програма INTERREG призвела до появи нових методів управління. Традиційне правило більшості, яке є головним в демократичних країнах, не було використано для транскордонного співробітництва. В даному випадку перевагу надано принципу одностайності. Учасники транскордонного співробітництва повинні навчитись слухати один-одного і разом діяти для досягнення спільних цілей, це є обов'язковою умовою для успіху. Правило одностайності в цьому випадку є новаторським.

INTERREG сприяла розвитку таких структур, як транскордонні асоціації, більшість з яких є діючими і продовжують свою роботу в наступному програмному періоді.

Досвід, отриманий під час реалізації INTERREG, довів, що спільно розроблені програми і проекти найбільш ефективно впроваджуються, якщо дотримуються принципи партнерства і при цьому учасники співробітництва як регіонального, так і місцевого рівня відіграють основну роль.

Україна, як і інші країни СНД, що межують з ЄС, отримала можливість фінансової підтримки транскордонного співробітництва з боку Європейських структурних фондів після впровадження програми TACIS CBC. Програма TACIS CBC, ініційована у 1996 р., була спрямована на створення можливостей для місцевих і регіональних структур західних прикордонних регіонів Росії, Білорусі, України та Молдови, які б дозволяли їм започаткувати спільні проекти зі своїми партнерами з ЄС або ЦСЄ. Бюджет програми TACIS CBC у 1996–1999 роках становив 110 млн. євро [3, с. 34]. Основна увага програми TACIS CBC приділялась налагодженню прикордонної співпраці, полегшенню перетину кордонів, розбудові прикордонної інфраструктури, охороні довкілля.

У 1996 році Європейською Комісією започатковано Програму TACIS CBC SPF-MPF з метою підтримки проектів малих форм співпраці між місцевими та регіональними органами влади на західних кордонах СНД. Підтримка надавалась у формі грантів, які не перевищують 200000 євро. Протягом 1996–2001 років програма TACIS CBC SPF-MPF забезпечила впровадження 178 проектів сукупною вартістю 25,4 млн. євро. На 2002 рік загальне фінансування складало 6,7 млн. євро [3, с. 37]. На початку вересня 2003 року Європейська Комісія затвердила Регіональну Програму Дій TACIS 2003 року із загальним бюджетом 36,5 мільйонів євро. В 2003 році пріоритетами TACIS на регіональному рівні були три напрями прикордонного співробітництва: захист навколишнього середовища (8 млн. євро), сприяння інвестуванню інфраструктурних мереж (17,5 млн. євро) і боротьба з злочинністю (11 млн. євро) [3, с. 37]. З 2004 року підтримка з боку ЄС суміжних

країн з СНД, в тому числі України, значно зростає, оскільки вони стануть безпосередніми сусідами Європейського Союзу. Після розширення Європейського Союзу транскордонні програми TACIS CBC SPF-MPF, як і PHARE, замінили Програми Сусідства.

В рамках Європейської політики сусідства в 2004 р. Європейська Комісія затвердила сім операційних програм, у трьох з яких брала участь Україна. Це:

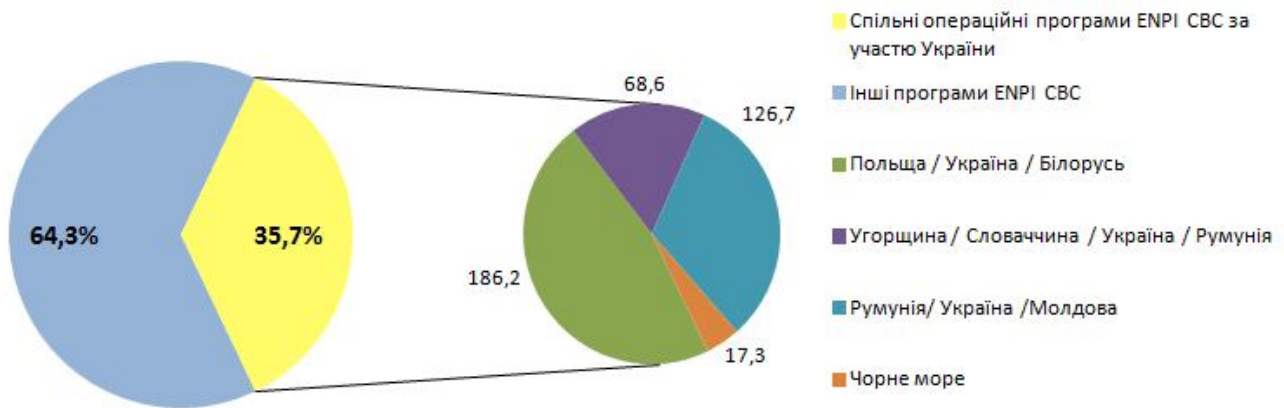
- Програма INTERREG/TACIS CBC «Польща – Білорусь – Україна»;
- Програма INTERREG/TACIS CBC «Угорщина – Словаччина – Україна»;
- Програма PHARE/TACIS «Румунія – Україна».

В межах вищезазначених транскордонних програм 2004–2006 рр. загальний обсяг фінансування, доступний для України, склав 100,5 млн. євро [14].

Основним фінансовим інструментом реалізації Європейської політики сусідства упродовж 2007–2013 рр. є Європейський інструмент сусідства та партнерства. В рамках ЄІСП передбачено спеціальний механізм підтримки транскордонного співробітництва на кордонах ЄС. Порівняно з попередніми програмами Європейський інструмент сусідства і партнерства передбачає значне збільшення обсягу транскордонного співробітництва у фінансовому та якісних аспектах. Допомога для транскордонного співробітництва ЄІСП впроваджується через спільні програми транскордонного співробітництва, для яких розповсюджується на регіони, розташовані вздовж внутрішніх та зовнішніх кордонів ЄС. Вздовж східних та південних кордонів ЄС впроваджено 15 програм транскордонного співробітництва: 9 програм сухопутних кордонів, 3 програми морських кордонів та 3 програми морських басейнів. На 2007–2013 рр. для реалізації вищезазначених програм заплановано загальний обсяг фінансування у розмірі 1,118434 млрд. євро [15].

Україна бере участь у наступних програмах транскордонного співробітництва ENPI CBC: Польща – Україна – Білорусь; Угорщина – Словаччина – Україна – Румунія; Румунія – Молдова – Україна; багатостороння програма “Чорне море”.

На їх реалізацію заплановано виділити 35,7% від загального обсягу фінансування програм ENPI CBC 2007-2013. Отже, загальний обсяг коштів доступний в рамках програм транскордонного співробітництва ENPI CBC за участю України становить 398,87 млн. євро. З них 57% – кошти Європейського фонду регіонального розвитку та 43% – кошти безпосередньо Європейського інструменту сусідства і партнерства. Майже 80% коштів, призначених для реалізації вищезазначених програм припадає на такі програми, як Польща – Україна – Білорусь та Румунія – Україна – Молдова (46,7% та 31,8% відповідно) [15]. Інформацію щодо фінансування Спільних операційних програм ENPI CBC за участю України зображено на рис. 3.



**Рис. 3. Фінансування програм транскордонного співробітництва ENPI CBC упродовж 2007–2013 рр., млн. євро [15, 3].**

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що можливості розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України значно розширюються за рахунок допомоги, яка надається Європейським Союзом через його програми та ініціативи. Проте, наявність ряду невирішених проблем у сфері транскордонного співробітництва та відсутність належного фінансового забезпечення з боку держави не лише ускладнюють процедуру отримання фінансових можливостей, що надаються ЄС в рамках вищезазначених програм, а і уповільнюють процеси європейської інтеграції, зумовлюють негативні економічні та соціальні наслідки, перешкоджають реалізації переваг транскордонного співробітництва для підвищення конкурентоспроможності західних регіонів України.

*Висновки.* З огляду на ситуацію, що склалася у сфері фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в Україні, необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на ефективну реалізацію транскордонних програм в рамках Європейської політики сусідства, розробку нових і перспективних напрямів транскордонного співробітництва, а саме:

- децентралізувати та делегувати на нижчий адміністративний рівень повноваження і функції державного управління щодо вирішення завдань регіонального, місцевого розвитку, які є спільними із регіонами сусідніх держав;

- надати місцевим органам влади право самостійно відбирати на конкурсній основі пріоритетні транскордонні проекти та співфінансувати їх за рахунок коштів, передбачених відповідними статтями місцевого і державного бюджетів. Це забезпечить належну організаційно-фінансову підтримку учасників транскордонних проектів, які реалізуються в межах програм транскордонного співробітництва. При цьому, фінансова самостійність місцевих органів влади при реалізації спільних міжнародних проектів, у тому числі й транскордонних, можлива за умови формування державного бюджету «знизу догори» і передачі повноважень з формування місцевих бюджетів громадам.

На основі проведених конкурсів щодо відбору проектів транскордонного співробітництва в рамках транскордонних програм ENPI CBC за участю України можна стверджувати, що більша частина програмних коштів освоюються на території ЄС. Окрім нестачі досвіду українських партнерів, проблемою є невисокий рівень довіри з боку європейських структур щодо ефективного використання українськими бенефіціарами виділених фінансових ресурсів. Отже, забезпечення належного обсягу співфінансування транскордонних проектів та реалізація заходів для зниження рівня корупції і підвищення прозорості всіх етапів виконання проектів сприятиме збільшенню обсягів виділених коштів з боку ЄС для України та зростанню довіри до нашої країни, як до рівноправного партнера.

## Література

1. Структурні фонди та Фонд гуртування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Interreg. Transcending borders with every project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/studies/BrochureInterreg.pdf>
3. Мікула Н. Європорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІПД НАН України, 2003. – 222 с.
4. The EU Initiative INTERREG and future developments/Association of European Border Regions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.aebr.eu/files/publications/interreg\\_97.en.pdf](http://www.aebr.eu/files/publications/interreg_97.en.pdf)
5. Defne Dursun. Cross-border cooperation as a tool to enhance regional development: the case of Hopa-Batumi region. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.belgeler.com/blg/19yp/cross-border-cooperation-as-a-tool-to-enhance-regional-development-the-case-of-hopa-batumi-region-bolgesel-kalkinmanin-araci-olarak-sinir-otesi-ismirlikleri-hopa-batum-ornegi>
6. Т. Шинкаренко, Р.Коцан. Волинська область у транскордонному співробітництві: історико-географічні аспекти [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/geograf/2007\\_2/3/15.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/geograf/2007_2/3/15.pdf)
7. Phare Cross Border Co-operation. Interim Evaluation of Phare Support llocated in 1999-2002 and Implemented until November 2003 (р.7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial\\_assistance/phare/fv\\_zz\\_cbc\\_0381\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/phare/fv_zz_cbc_0381_en.pdf)
8. Interreg III: frequently asked questions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/regional\\_policy/interreg3/foire/faql\\_en.htm](http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faql_en.htm)
9. Interreg III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info.tse.fi/dagob/interreg.asp>
10. М.Перкман, (2003), “Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Cooperation”/ European and Regional Studies. - 10 (2). - p:153-171.
11. Investing in Europe’s Future/Fifth report on economic, social and territorial cohesion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/regional\\_policy/cohesion\\_report/](http://ec.europa.eu/regional_policy/cohesion_report/)
12. INTERREG III Community Initiative (2000-2006). Ex-Post Evaluation [http://ec.europa.eu/regional\\_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2006/interreg\\_executive\\_summary\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2006/interreg_executive_summary_en.pdf)
13. Interreg [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Interreg>
14. Засадко В.В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Nvamu/Ekon/2009\\_7/09zvvcpr.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09zvvcpr.pdf)
15. Cross-Border Cooperation within the European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm)